दनार्थं गृहगत्योरिच्छाजातीयत्वं वदंस्तदन्तरेणानुपातस्तु युक्त एवेत्याह" र० ना०। "तन्नभ्नाहृते भुक्ती अष्टादशगतोद्धृते। स्यातां कालगती ताभ्यां दिनादि गतगम्ययोः" सू०। "भुक्ती रविग्रहयोर्गती कलात्मिके तन्नभ्नाहृते कालसाधनार्थं ग्रहस्य यो राश्युदयो गृहीतस्तेनास्तात्मकोदयेन गुणिते अष्टादशगतेन भक्ते फले सूर्यग्रहयोः कालांशवत् कालगती स्याताम्। ताभ्यां गतिभ्यां गतगम्ययोरुदयास्तयोर्दिनादि पूर्वोक्तप्रकारेण साध्यम्। न तु पूर्वोक्तप्रकारेण, यथास्थितगतिभ्यां स्थूलत्वापत्तेः। अतोपपत्तिः। यदि एकराशिकलाभीराश्युदयासवस्तदा गतिकलाभिः क इत्यनुपातेनाहोरात्रदत्ते गत्यसवः कलासमा इत्युपपन्नतरम्। अथ नक्षत्राणां सूर्यसान्निध्यवशादस्तोदयज्ञानार्थं कालांशान् विवक्षुः प्रथममेषामाह" र०ना०। "स्वाश्वगरुड्यमगव्याधचित्राज्येष्ठाः पुनर्वसुः। अभिजिद्ब्रह्महृदयं त्रयोदशभिरंशकैः" सू०। "मृगव्याधो लुब्धकः। त्रयोदशभिः कालांशैर्ग्राह्यस्थानि नक्षत्राणि भवन्ति। शेषं स्पष्टम्। अथान्येषामाह" र०ना०। "हस्तश्रवणफाल्गुन्यः श्रविष्ठारोहिणीमघाः। चतुर्दशांशकैर्ग्राह्या विशाखाश्विनदैवतम्" सू०। फाल्गुन्यः पूर्वोत्तराफाल्गुनीद्वयम्। आश्विनदैवतमश्विनीकुमारो दैवतं स्वामी यस्येत्यश्विनीनक्षत्रम्। ग्राह्या उपलक्षणादग्राह्या अपि लिङ्गपरिणामश्च यथायोग्यं बोध्यः। शेषं स्पष्टम्। अथान्येषामाह" र०ना०। "स्वातिकार्मेतमूलानि सार्पं रौद्रर्क्षमेव च। ग्राह्यन्ते पञ्चदशभिराषाढाद्वितयं तथा" सू०। "स्वातिकार्मेतराधामूलनक्षत्राणि पञ्चदशभिः कालांशैर्ग्राह्यन्ते। उपलक्षणाच्च ग्राह्यन्तेऽपि। एवकारो न्यूनाधिकव्यवच्छेदार्थः। अश्लेषार्द्रा। चःसमुच्चये। आषाढाद्वितयं पूर्वोत्तराषाढाद्वयं तथा पञ्चदशकालांशैर्ग्राह्यन्त इत्यर्थः। अथान्येषामवशिष्टानामाह" र०ना०। "भरणीतिष्यवैश्वानि सौम्यात् त्रिःसप्तकांशकैः। शेषाणि सप्तदशभिर्ग्राह्याग्राह्यानि भानि तु" सू०। "तिष्यः पुष्यः सोमदैवतं मृगशिरो नक्षत्रमेतानि नक्षत्राणि सौम्यात्रादणुबिम्बत्वात् त्रिःसप्तकांशकैरेकविंशतिकालांशैर्ग्राह्याग्राह्यानि। उदितान्यस्तङ्गतानि च भवन्तीत्यर्थः। शेषाणि पूर्वाधिकारोक्तनक्षत्रेभ्यस्तातिरिक्तानि शततारापूर्वोत्तराभाद्रपदारेवतीसंज्ञानि ब्रह्मापांवत्सापसज्ञानि च सप्तदशभिः कालांशैर्ग्राह्याग्राह्यानि भवन्ति। तुकारो ग्राह्याग्राह्यानीत्यत्र समुच्चयार्थकः। अथ दिनाद्यानयनार्थमिच्छाया एव प्रमाणजातीयत्वकरणमाह" र० ना०। "अष्टादशगताभ्यस्ता ग्राह्यांशाः खोदयासुभिः। विभज्य लब्धाः क्षेत्रांशास्तैर्ग्राह्याग्राह्यता च वा" सू०। "ग्राह्यांशाः कालांशा अष्टादशगतगुणितास्तान् खोदयासुभिर्ग्रहराश्युदयासुभिर्भक्ता लब्धाः क्षेत्रांशाः क्रान्तिवृत्तस्यांशास्तैरंशैर्ग्राह्याग्राह्यता उदयास्तौ प्रकारान्तरेणोक्तरीत्या ज्ञेयौ। कालांशाभ्यां क्षेत्रांशावानीय तदन्तरकला यथास्थितगत्योरन्तरेण योगेन वा भक्ताः फलमुदयास्तयोर्गतैष्यदिनाद्यं पूर्वागतमेव स्यादित्यर्थः। अत्रोपपत्तिः। यदि राश्युदयासुभिरेकराशिकलाभिरुदा कालांशकलासुख्यासुभिः क इति क्रान्तिवृत्ते कलाख्याः षष्टिभक्ता अंशा इति पूर्वमेवेच्छास्थाने कालांशा एव दृष्टा लाघवात्। तत्सम्यगुपपन्नम्। ग्रहाणामसकृदिच्छोऽसकृदिच्छुदय इत्युक्तम्। तथा नक्षत्राणां नोक्तम् गत्यभावाद्वियोगयोगासम्भवेन गतैष्यदिनाद्यानयनासम्भवश्चेत्यत आह" र०ना०। "प्रागेषामुदयः पश्चादस्तोऽकर्म पूर्ववत्। गतैष्यदिवसप्राप्तिर्भुक्त्या यदैव हि" सू०। "एषां नक्षत्राणां प्राच्यामुदयः प्रतीच्यामस्तो गत्यभावादल्पगतिग्रहवत्। एषां नक्षत्राणां हक्कर्मास्तदृक्कर्म पूर्ववत् पूर्वप्रकारेण कार्यम्। परन्तु श्लोकपूर्वार्धोक्तमिति ध्येयम्। यदा नित्यम्। एवकारात् कदाचिदन्यथा नेत्यर्थः। हि निश्चयेन। रविगत्या गतैष्यदिवसानां लब्धिः स्यात्। नक्षत्रगत्यसम्भवात् योगे ग्रहगतिवत्। अथ कतिपयानां नक्षत्राणां सूर्यसान्निध्यवशादस्तो नास्तीत्याह। "अभिजिद्ब्रह्महृदयं स्वातीवैष्णवपाशवाः। अहिर्बुध्नशतदृक्स्यत्वान्न लुप्यन्तेऽर्करश्मिभिः" सू०। अभिजित्। ब्रह्महृदयम्। अनेनैकदेशस्य ब्रह्मणोऽपि ग्रहणम्। स्वातीश्रवणधनिष्ठाः। अहिर्बुध्नशतराभाद्रपदा एतानि नक्षत्राण्युत्तरदिक्स्थत्वादुत्तरविक्षेपाधिक्यादित्यर्थः। सूर्यकिरणैर्न लुप्यन्ते अस्तं न यान्तीत्यर्थः। अत्रोपपत्तिः "यस्योदयार्कादधिकोऽस्तभागः प्रजायते सौम्यगरातिदैर्घ्यात्। तिग्मांशुसान्निध्यवशेन नास्ति धिष्ण्यस्य तस्यास्तमयः कथञ्चित्"। इति भास्कराचार्योक्ता। परमिदमुक्तमसत्यभायाम्। अन्यथा पूर्वाभाद्रपदाया अपि तथात्वापत्तेरिति दिक्" र०ना०। "यथा भौमादीनां सूर्यसान्निध्योदयास्तयोः दीप्ता सकलबिम्बदर्शनं तथा चन्द्रस्य स्वोदयास्तकाले सकलबिम्बदर्शनं शुक्लत्वेन न भवति। किन्तु बिम्बैकदेश एव शुक्लत्वेन दृश्यत इति भौमादिविषयत्वं चन्द्रस्य कुत इत्याशङ्का-